

Febrer del 1959

LA VIDA I LA GRAMATICA

Amb pocs dies de diferència, he rebut una carta de Barcelona i una altra de Madrid, de catalans amics que em diuen que, en la qüestió del llenguatge, no tinc pas tota la raó. Es més: un d'ells afirma que no en tinc gens i em fa el retret —que tantes vegades se'ns formula— del meu desplaçament. Em defenso amb el cor a la mà, contestant que em semblaria un pes enorme, una responsabilitat desproporcionada, el fet de tenir tota la raó. Em proposo, només, establir les meves raons, la qual cosa ja em dona prou feina.

Pel que fa al desplaçament, no hi ha dubte que és dolorós per molts motius, sobretot per qui ha de lligar la seva vocació amb el seu idioma. Però no ens desorienta tant com algú es pensa, en el sentit d'aïllar-nos. Crec, ben al contrari, que els aïllats són ells. Els està vedat el coneixement d'una part de la producció literària actual i no poden aportar gran cosa (en el sentit de quantitat) als moviments universals, per aquesta falta de contacte. Estimo que quan no es pot crear una es-

cola, la tasca a fer és la d'aquesta aportació d'un punt de vista, un sentiment o un esperit català als corrents més importants que es produeixin.

Penso que a l'interior no podrà sorgir cap escola realista, perquè no els serà permès expressar la realitat des d'aquest punt de vista, aquest sentiment o aquest esperit català. De manera que no són ben lliures de sumar-se al que passa a fora ni de rendir el seu testimoni del que passa a dins. El pretès realisme, doncs, s'ha de recolzar en un falsejament, un silenci o una disfressa de la veritat, mutilació que disminueix d'una manera sensible el valor de les novel·les realistes publicades en català en els darrers anys.

Els desplaçats, els absents (quan se'ns vol ferir més es parla de desarrelament) no vivim la realitat de casa nostra i tampoc no podem explicar-la. No sabem l'interès que pugui tenir expressar en català la realitat del país que ens ha acollit i el dubte paralitza de tan lícit. No és extrany, per tant, que la continuïtat de les nostres lletres quedi en mans

d'esforços individuals, a l'interior i a l'exterior, que s'han d'etiquetar i classificar cautament, perquè a l'interior la crítica és quasi inexistent per falta de periòdics i revistes i a l'exterior per falta d'interès.

Però hi ha un treball d'equip indefugible i és la defensa del nostre idioma contra tots els perills que l'amenacen. Aquesta és una de les raons que tracto d'invocar. Per als escriptors catalans, més que una raó és un deure.

Tenim davant dels ulls expressions mostres del que passa amb una llengua quan es vol fer flexible a base de seguir els batecs del carrer, un carrer que en el nostre cas —per causes que no cal repetir— ha estat amb freqüència punt de reunions confuses i barrejades. La cultura ha d'ésser per al poble (encara que de vegades li hagi de ser administrada com un medicament de gust amarg) però no és segura la conveniència que sigui popular. En el cas del llenguatge, la popularitat porta fàcilment al to infeliç combatiu: l'home primari, anònim, tirant a la simplicitat mental, acollirà amb entusiasme qualsevol cosa que tendeixi a exaltar les seves limitacions.

La falta de rigor suministra, per desgràcia, abundants exemples i només cal triar cenyint-se a l'espai disponible. L'any 1954 va publicar-se a Barcelona un dietari escrit per un noble barceloní (1746-1818). El recopilador, al final d'un extensíssim pròleg, fa la següent advertència: "En la transcripció he seguit el criteri de procurar que la lectura fos fàcil sense esvaïr la sabor d'èpo-

ca i salvant l'estil de l'autor en la seva integritat. Per tant, no hem fet més que adaptar l'ortografia i, tant com hem pogut, la puntuació a les normes i costums actuals". Immediatament després, des de les primeres pàgines, les normes sofreixen un terrible càstig, una veritable malaltia que no crec que es mereixi cap lector fàcil. En el cos del text, sense diferenciar-les amb cap dels recursos tipogràfics usuals, mots com rodilla, rato, destino, luego, aposento, relleno, cuidado etc., alternen amb belles espurnes de l'esperit creador bilingüista, com duenyo, anyadir, assiento, assumpto, passa-calle, cotxero i molts de semblants que donen lloc, de tant en tant, a frases com ningunes me gusten o lo hermano Joaquim, alegres testimonis del que pot ocórrer en l'estrènia feina d'evitar que un idioma s'encarcar. A la pàgina 125 del llibre hi ha un "adhuc" perdut entre raitles que el baró ni devia somniari i el transcriptor, per a evitar confusions, el posa en cursiva. A aquestes altures, s'arriba a la conclusió que una lectura, com una dona, quan es torna fàcil perd molt.

En la reedició d'obres cabdals de la nostra literatura, escrites abans de l'endreç filològic, el criteri ordenador ha estat tímid, per no dir que penosament limitat. En un grup de novel·les que cal conèixer, ha faltat el coratge de suprimir la popularitat que milita de vegades en la ploma de l'escriptor i gairebé sempre en boca dels personatges. En una d'elles, s'esmenta reiteradament el pla de Palàcio; val la pena de posar

atenció en aquest accent greu que decora la segona a del mot. És un intent desesperat del revisador o corrector de l'obra per a salvar els drets de la vida enfront de la gramàtica.

Demostració palpable de com es pot enriquir un idioma a base de recollir-lo de zones poc presentables del carrer, els protagonistes de l'esmentada novel·la fan una mena de cura del raïm lingüística que els permet dir-ho tot sense engaltar. Les paraules en cursiva afeixuguen el text i arriben a desorientar fins i tot el corrector, que tant l'admet en mots que no la necessiten (cromo, real gana. Biblia, enfadar, etc.), com en els que reclamen cursives, cometes i, si pogués ésser, camisa de força i tot, com instritrutris, quisque, desparpaco i altres no menys vivificadores. En el curs d'una conversa, un dels personatges fa la següent entrada: "Ja ho diu el ditxo: Todu Madrid ho sabia, todú Madrid menus él". Exemples per l'estil podrien esmentar-se fins a completar dotzenes, amb tanta reiteració que ni tan sols aconsegueixen fixar un color local o una mentalitat determinada. És un simple i pur galimatias del qual no seria just culpar l'autor, que ja tenia prou feina a establir els fonaments de la nostra novel·lística i en certs aspectes no li fou permès anticipar-se a la seva època.

Té poca importància tot això? És un caire tan localitzat de les nostres lletres que no valgui la pena d'ocupar-se'n? A jutjar per les repercussions actuals d'aquesta despreocupada manera de fer, el perill és real i temible. El més llegit dels escriptors catalans contemporanis sembla posseir una patent per a envestir l'idioma de la manera que li sembli. Els correctors li passen respectuosament mots com xisto, sèrio, guapa, tonteria, hermós, esquàlid, xuixo, pàlpit, tacany, etc., o el joc d'introduir paraules canviant l'accepció, com primors en comptes de primícies, tresillo per tern o ronyicar no se sap si en el sentit de grunyar o de ronyar.

El pretext que s'invoca per a justificar aquestes expansions, és el de la "frescor de l'estil", o "la vibració de la prosa" o, encara, l'"enriquiment de la llengua". I més aviat sembla que tot s'emobreixi alhora.

Hi ha un aspecte del llenguatge que no pot dependre de l'arbitri o de les limitacions dels autors, ni dels gustos (quasi sempre determinats per un coneixement molt precari de la matèria) de certs lectors. La qüestió requereix que els editors arribin a l'acord d'aplicar d'una manera general, sense excepcions difícils d'abonar, la disciplina que ens obliga a tots.

EL MISERABLISME

El jove escriptor francès Jean d'Ormesson, en el seu debut com a crític literari a la revista parisenca *Arts, Lettres, Spectacles*, es planya de la insignificant sordidesa d'una bona part de la literatura actual, de la descripció seguida —i sovint sense grandesa— de desfetes inventades o exagerades. “No és pas —diu— que jo estigui assedegat de bons costums, de belles ànimes i de gais companys que xiulin tot fent camí; però de tant en tant hom desitjaria trobar grans cràpules, formidables assassins, estafadors gegantescos. El cert és que el miserablisme contemporani, el realisme d'avui dia, ens dona una imatge detestable del món en el qual vivim. La novel·la actual presenta un infern llastimós i desesperat. Serà una de les tasques difícils en els anys futurs la de reintroduir la generositat en una vida que desitgem despullada sobretot d'aquesta fraseologia nauseabunda que ens espia des de totes les pàgines que girem. Al punt on som, en contra dels sanglots que ja no ens commouen, totes les nostres simpaties van cap a una eixutesa tallant. En el món una mica fastigós on ens toca viure, el cinisme és l'honestedat”.

Crec que, en aquest cas, cal interpretar que d'Ormesson no es refereix al cinisme en la seva accepció d'impudícia, sinó a l'ascetisme secular del qual sorgiren els estoics. Així, suportar els mals amb fermesa, més que no pas explicar-los en vers o en prosa, constituïria la veritable probitat, la sincera decència, el recte compliment del deure. Hi ha, en la noblesa d'esperit, una mena de pudor del propi sofriment.

Però no cal descartar la possibilitat que algun escriptor jove, convençut del prestigi popular i fulletonesc de la *falsa realitat* s'inclini obertament per l'hedonisme.

La situació, referida a les nostres lletres, té curioses derivacions: som tot un país lliurat a somnis d'evasió o de retorn, la gent del qual es mostra més nostàlgica de passat que no pas ambiciosa de futur. No obstant, l'anomenada *literatura d'evasió*, la que no té inclinacions notarials o periodístiques, es condemna amb un velat enfadament, fins i tot en determinats medis de l'exili, on la pressió no és tan angoixosa des del punt de vista material.

Sembla que es retregui als escriptors catalans, concretament als de la generació que va fer la guerra, que no rendeixin el seu testimoni, sense tenir en compte que els vençuts no poden escriure novel·les de guerra que hagin d'ésser aprovades pels vencedors, especialment si s'espera que siguin *realistes*. I pel que fa als llibres que podríem publicar lliurement a fora, hi ha el pudor del propi sofriment.

ment al qual m'he referit abans; exemples il·lustres establirien precedents dignes de consideració. No deixa de ser significatiu que Cervantes, en el seu gran moment d'escriure, fés el “*Quixot*” en comptes de servir la crònica fidel i detallada de la batalla de Lepant. Donar fe o crear són dues feines distintes.

Després de tot, si la realitat fós únicament repugnant com pretenen els miserablistes, els lletgistes i tots els afeixugats per les clàusules desagradables del *contracte vital*, seria lícit provar d'evadir-se'n.

Algú pretén que a Catalunya, com en altres indrets, el realisme segueixi donant lloc en literatura a una fictícia realitat que ni tan sols és document. El femer existeix, és clar —i qui sap si és indispensable—, però es pot dubtar de la conveniència de parlar-ne massa, d'exagerar-lo fins a desembocar en una caricatura destinada a provocar un basqueig constant amb pretensions d'èxtasi espiritual.

DEMA, A LES TRES DE LA MATINADA

(CONTE)

Estava vençut pel somieig de l'alba, quan va despertar-me el timbre del telèfon. La veu de la meva cosina Trinitat, alterada, permetent que les paraules s'atropellessin una mica tractant de guanyar llocs al pensament, m'arribava amb una estridència desagradable:

—Es demà! Demà a les tres de la matinada!

—Però no has fet la gestió que et vaig aconsellar perquè les autoritats l'hi prohibeixin?

—No han volgut intervenir, al·legant que encara no hi ha res escrit ni legislat que els permeti procedir amb l'energia requerida per un cas així...

—I el pare d'ell?

—Ja el coneixes al pare de l'Octavi. Em guardaré molt de dir que sigui un infeliç, però és influenciable i ha acabat per engrescar-se amb el projecte. “El meu fill arribarà més alt que ningú!”, va dient. I amb això ja en té prou per a inhibir-se.

—Doncs no sé pas què hi podem fer nosaltres...

—Jo sí. Confio en tu, l'Octavi sempre t'ha escoltat. Per què no aprofites la festa i véns a passar el dia a casa?

S'entén que aquest diàleg està arreglat pe a fer-lo comprensible, estalviant als demés l'esforç que a mi em fou indispensable. Els sanglots trencaren, tant o més que l'excitació, el fil de la conversa.

No em podia negar a la petició de la meva cosina, ja que havíem pujat amb un afecte de germans. A més l'Octavi, el seu marit, fou condeixeble meu, circumstància que donà origen a una sòlida amistat, que naturalment va refredar-se una mica quan el xicot va entrar a la família, però sense trencar-se mai del tot. No: l'Octavi

i jo seguirem guardant-nos una gran deferència i estàvem sempre disposats a escoltar-nos mútuament.

El matrimoni vivia als afores, en una casa voltada de jardí, a mitja falda d'un puig des del qual es veia la ciutat, ajocada ran del mar. Un tramvia petit, grinyolador, que anava prenent l'aire nostàlgic i una mica romàntic de les coses a punt de desaparèixer, cobria la línia que duia del centre al barri dels meus cosins; avançava amb lentitud, aturant-se a cada cantonada per prendre o deixar un passatge pulcre, net, que suportava amb dignitat les estretors de la classe mitjana.

Pel camí, no em treia del cap la vocació de l'Octavi. Aquestes passions sempre cremen, però en el seu cas es podia fer molt mal, desgraciar-se per la resta de la vida o desaparèixer del tot, trasbalsadora contingència. La Trinitat tenia raó d'amoïnar-se i témer pel futur d'ella i dels dos petits.

Des de la fi del trajecte fins a la casa dels mes parents s'havia de recórrer a peu poc menys d'un quilòmetre. Feia un dia clar, assolellat, d'un cel blau-cobalt que retallava amb precisió els colors vius dels estels que els aficionats mantenien en vol. Les llargues cues de llaços de paper zigzaguejaven amb una calma voluptuosa, com si tinguessin consciència de la bellesa de flotar. "I l'Octavi —pensava jo— provocant l'envestida del destí!".

La gent es gronxava damunt la gespa, en balancins vuitcentistes que grinyolaven seguint vells compassos sense excedir-se en el ritme. La calima d'un foc encès trencava el perfil d'una finestra, de la qual procedia una olor matinal de cafè i de xocolata, de pa calent que obria una gana plena de records.

De lluny, la Trinitat va fer-me senyal amb el braç. M'esperava estintolada en el cancell i féu un esforç per a somriure'm. Però l'angoixa, potser llargues hores nocturnes sense dormir, havien marcat el seu rostre, que no cedia ja a les expressions amables.

—I doncs?

—Està ben decidit. Sobretot, no l'excitis. I dissimula davant dels nens!

Darrera la casa, a la part posterior del jardí, s'alçava una construcció de fusta, un conjunt complicat de bastides i tirants, dins el qual brillava un cos metàl·lic. D'un dels costats, sortia una prima columna de fum blanc.

—Entra, entra, que esmorçaràs amb nosaltres... —digué la meva cosina, cridant perquè la sentissin els altres, més que no pas jo mateix.

El menjador mostrava un desordre decorós, ja que l'amuntegament d'objectes heterogenis no es veia ocasionat per la deixadesa, sinó pel propòsit de servir una finalitat concreta, un succés que donava a tota la llar l'aire confús d'una sala d'equipatges. Vaig contemplar embadalit una gran fotografia, molt bona, de la Regió del Golf de la Rosada, amb els dos circs profunds Mairán i Har-

palans i la immensa planura que s'estén per la part oriental dels mars. L'ampliació, protegida amb un vidre i un marc, penjava a la paret de la dreta, damunt el trinxant, on hi havia un compàs d'escales i un transportador, amb altres instruments el nom dels quals és poc familiar.

Un sobresalt trencà la meva abstracció. El so d'una arma automàtica, probablement una metralladora portàtil, m'obligà a girar-me amb rapidesa i em vaig acarar amb l'Andreu, el nen gran del matrimoni, que duia l'uniforme dels exploradors de l'espai. A través d'una obertura horitzontal, li brillaven els ulls amb una resoluta mirada de maldat.

—No et moguis —digué—. Has rebut radiacions mortals i et desintegraràs d'un moment a l'altre.

El vaig abraçar amb efusió (quina altra cosa podia fer?) prement-lo potser més del que calia. Va entrar la Trinitat, amb una safata plena de tasses fumejants, i renyà el nen, pel vici d'apuntar la gent.

—I l'Octavi?

—Ara ve. Acaba de revisar els reguladors d'uns tancs d'àcid carbònic.

Tot ajudant la meva cosina a parar la taula, sosteníem un diàleg entre dents, precipitat: "I si li donàvem una droga que l'adormís?"

—"Sóc incapaç d'això!" —"I si el lligàvem?"— "Quin espectacle pels nens!" —"I si li destruïem algun aparell indispensable?"— "No m'ho perdonaria mai!"

A més —em preguntava jo—, quins devien ésser els aparells indispensables?

Entrà l'Octavi eixugant-se les mans amb un manyoc d'estopa. Se'l veia jovial, però d'una jovialitat forçada, com si representés un paper tranquil·litzador de cara els altres, per la conveniència de mostrar aplom en moments crucials.

—Hola! M'agrada que hagi vingut —va dir-me—. La crònica sempre depen dels testimonis directes.

Ens vam asseure al voltant de la taula i, poca estona després, la Trinitat va portar els nens a la cuina, perquè amb el brogit que feien impedié que s'estabilitzés el desitjat clima de conversa. Un cop sols nosaltres tres, distrets només —i vagament— per les entrades periòdiques de la minyona, vaig preguntar a l'Octavi si ja ho tenia tot resolt, si estava ben segur que no li fallaria res, cosa o peça, quan més falta li fessin.

Ell rigué. Sense ganes, naturalment, però amb ostensió, amb una mena d'enuig desafiant:

—Què m'ha de fallar, a veure?

—No ho sé! ("tantes coses poden declarar-se cloc-piu en casos així", meditava jo). —Els meus coneixements mecànics no passen

de l'horòmetre que vaig inventar en plena adolescència. No ignores els resultats... En un calaix de casa, encara hi ha rodes dentades.

—En el meu intent, compta més la física que la mecànica. I l'ambició, sobretot, l'impuls d'obrir molt els ulls per veure més enllà.

—Però vols dir que aquesta no és feina dels governs? Si països poderosos proven i proven, sense sortir-se'n del tot ¿què pot fer un particular?

—El que faré jo, a les tres de la matinada de demà. Si repasses objectivament el progrés de la humanitat, veuràs la important contribució de la iniciativa privada. L'esperit de recerca pertany a l'individu. Et costaria d'imaginar una multitud caçant lleons en selves inexplorades.

—El teu cas és diferent.

—Per què? L'home ha d'arribar a la Lluna amb una certa discreció, com si anés a una visita de compromís.

A l'irrompre en el diàleg la paraula *Lluna*, la Trinitat s'amagà la cara amb el tovalló i un sanglot reprimint sacsejà les seves espatlles. Era una dona soferta i el veure-la a frec del límit de resistència em trastornà.

—Però home, Octavi... La Lluna! No comences per la teulada? No et vols enfilar massa? Seria bo, penso, fer uns quants assaigs previs. Què et diré: coets postals transatlàntics (això t'ho comprarien!), noves formes d'anuncis voladors, dispositius més perfectes de pluja a voluntat...

La meva cosina, que fins llavors s'havia mantingut silenciosa, alçà uns ulls tristos i humits, animats de sobte per la flama de l'esperança. "No t'agradaria, Octavi, provar això de la pluja?" digué amb un to suplicant.

Ell reaccionà amb irritació, fent amb els braços un gest de bandejar violentament els temes banals. I és que quan un s'ha fet la il·lusió d'anar a la Lluna, tota la resta ha de semblar-li mesquí i transitori.

—Doncs procedeix amb cautela —vaig continuar—, segueix l'exemple dels demés i envia animals. Qui sap si un papagai ben triat, en cas de retornar, podria donar-te inestimables relacions orals. Fixa't! És una idea que, entretinguts amb simis i gossos, no se'ls ha ocorregut i et pot valer la davantera.

L'Octavi proclamà amb brutalitat (i amb manifesta injustícia) que no s'avindria a caure en l'estolidesa. O ens esforçàvem per aconseguir la volada èpica necessària o tallava en sec qualsevol intent de seguir parlant.

Encengué una cigarreta per a calmar-se i em va dir després que sortíssim al jardí. El coet es dreçava al centre de la torre auxiliar d'expulsió i el sol l'omplia de reflexos. Dos obrers connectaven en aquell moment una mànega a la base de la nau i el pare de l'Octavi feia semblant d'ajudar-los, revisant l'altre extrem del tub

unit a una bomba de succió. Una rastellera de tancs cilíndrics formava un mur d'acer a la nostra esquerra.

—Tot això t'ha d'haver costat un sentit, Octavi...

—Vaig vendre l'hort que em deixà l'oncle Matias. Te'n recordes?

"Em recordo de l'hort —cogitava jo— i del dot de la Trinitat i de la hipoteca de la casa i de tot el que deus haver malvenut per anar-te submergint en la teva dèria". Pensava, sense poder-me expressar així per la trista i permanent necessitat d'obrar amb prudència. Però calia intentar, dir alguna cosa:

—I si no l'encertes, Octavi? Posem que t'enlairis, que aguantis el sotrac inicial i que les grans altures no t'afectin la salut. Ve de seguida la qüestió de la punteria. Tu (no ens hem d'enganyar) mai no n'has tinguda gaire...

—Tot està pre-calculat. Quan tanqui el circuit i es produeixi la combustió, el coet s'enjugarà seguint la direcció convenient.

—Bé: admetem-ho així. Ja t'has sortit amb la teva i arribes a la Lluna. Però caus en un d'aquests tenebrosos cràters de més de cinc-mil metres de profunditat, amb les parets quasi verticals. Quina situació, quan et refacis de la batzegada!

L'Octavi va sorprendre'm amb un canvi radical d'actitud. Gairebé recolzà el cap a la meva espatlla i amb una veu trencada, vacil·lant, em digué:

—Que et creus que no hi pateixo? Fa més de dues setmanes que dormo només amb l'ajut de drogues...

—I doncs, Octavi, i doncs?

—S'ha de fer. Ara és hora d'anar a la Lluna i en milers de patis i de jardins com aquest, solitaris capdavanters preparen les seves màquines...

—Per què no deixeu aquesta ocupació pels solters?

—Són una mica inconscients. No voldria pas ofendre'ls, però el cert és que van d'esma, tenen la ment ocupada per tot de visions profanes i en èpoques de zel no s'hi pot comptar.

Dalt d'un arbre, un ocell començà a cantar. El seu do de l'oportunitat era distint del nostre i a mi em va semblar que no venia a tomb. L'oreig movia l'herba, inclinava el fum, duia flocs de cabell al rostre i feia caminar pausadament els núvols blancs. Lluny, un vaixell groguenc entrava a port i el guaita hissava banderes.

Jo havia de tornar a la càrrega:

—I quin sentit té tot plegat, Octavi? De què ens ha de servir la Lluna?

—Aquest és un problema de gabinet que no té res a veure amb *nosaltres*. Fa prop de cinc-cents anys que Colom va descobrir Amèrica i a hores d'ara encara no sabem ben bé per què serveix. Però ja veuràs tu com al final s'aprofita...

L'Octavi parlava dels exploradors de l'espai amb esperit de cos i mirava enlaire amb una mística sideral. Em portava avantatge.

Discretament, vaig preguntar-li si anava més o menys sobre segur. Si s'havia fet revisar els plans per gent entesa, si havia collat ben bé tots els cargols... Va respondre'm que estava subscript a una revista especialitzada, on tècnics de tot el món donaven valuosos consells.

—Sobretot, Octavi, emporta-te'n una mica de conyac...

Ell assentia amb condescendència, com si s'estalviés de donar explicacions a una criatura.

De tant en tant, la Trinitat s'abocava a la finestra de la cuina i ens donava una mirada trista. A mi m'oprimia l'ànim i m'empenyia a noves recomanacions:

—Ja has tingut en compte les temperatures extremes, el zero absolut? Abriga't, no planyis la roba interior de llana ni temis fer el ridícul encara que se't vegi engavanyat.

—El zero absolut no m'ha tret mai la gana. Et costaria trobar un astronauta que abandoni l'empresa per por de refredar-se. En el nostre ram, els esveraments prenen de seguida una grandesa homèrica.

Tot pronunciant aquestes darreres paraules, l'Octavi inicià una volta a l'entorn de la base del coet i vaig seguir-lo. Caminant, m'explicava detalls que eren d'agrair, pesi a que no n'entenia res.

Les coses tal com siguin: l'aparell es veia ben fet, acabat amb gust fins en aquelles parts tradicionalment enlletgides per la costura dels soldats. L'Octavi sempre havia estat traçut i recordo que de petit construïa uns velers admirables.

M'adonava del risc que l'embadocament em fés cedir. Amentent, aprofitava qualsevol buit de la conversa per a reprendre els assalts:

—Has arreglat els papers? No necessites cap placa de l'ajuntament? Tens llicència de conductor de coets?

Ell responia que ens trobàvem en els principis de l'art i que en realitat existia una preocupació oficial més gran per a vigilar una anada a la frontera que un viatge a la Lluna.

—Si la gent sabés les facilitats fiscals i duaneres que hi ha per a volar verticalment tan de pressa como es pugui, ja fa temps que tindriem oberts els mercats planetaris.

Transcorregué el matí alternant el to didàctic recreatiu amb les premeditades escomeses pròpies de la missió que em corresponia. A l'hora de dinar, començarem l'àpat sorrudament. Després, el pare de l'Octavi es referí a un jugador de dòmino que sempre l'amoïnava preguntant-li per la mania del seu fill. "Ara el baldaré —deia el vell—. Com va l'Octavi?, voldrà saber mentre rumia la manera d'escanyar-me el doble sis. Fa dies que no en sé res —respondré—. Es a la Lluna i ja ens advertí que no passéssim ànsia".

A la tarda, l'Octavi preparà una carpeta amb mapes celestes, ajustà els correctors de zero d'uns aparells de precisió i després s'emprovà novament l'equip compensador, amb el casc de plàstic

transparent i un complicat sistema de tubs flexibles. Vestit d'aquella manera gairebé no es podia moure; es volgué asseure i caigueren ell cadira. Mentre l'alçàvem, no em vaig poder estar de dir-li.

—Mira que t'ha agafat fort eh, Octavi?

Va contemplar-me amb barreja de tristesa i de rancúnia, però reaccionà de seguida prosseguint la seva labor de repàs d'accessoris. Compreníem la importància de no deixar-se res a terra (quina significació prenia el mot *terra* en aquell cas!) i provàvem d'ajudar-lo, potser sense l'eficàcia requerida. El nen gran va ficar la mà dreta dins un rodet electrònic i maldàrem una bona estona per alliberar-lo.

Jo patia per la Trinitat, que feinejava calladament, sense opinar amb el gest ni amb l'esguard. Denotava una temible pressió anímica i cada cop que es topava amb una fotografia lunar, li palpitaven les venes del coll.

Transcorregueren les hores enmig d'un nerviosisme que procuràvem amagar parlant d'afers que no tinguessin relació amb el coet, però depenent-ne tots pels fils invisibles del neguit. El Sol d'aquell dia tingué una posta magnífica, potser massa ataronjada pel meu gust, i no obstant molt panoràmica i completa. Des del jardí, admiràrem l'astre plegant en el mar com un paó lent, majestuós, amb detalls genials que feien oblidar la inevitable cursileria d'aquesta mena d'espectacles.

—Fresqueja —digué la meva cosina—. Entrem.

L'Octavi sopà desganadament, més aviat empès per les recomanacions familiars. El seu pare, molt de la vella escola, no cessava de dir que amb l'estómac buit no es pot anar enlloc i sostenia, sense interrupció, plats o paneres davant del seu fill, fiblant-lo perquè es servís.

Va acordar-se, no recordo per quins motius, que no valia la pena de ficar-se al llit. El viatger es prengué una pastilla de sulfat de benzedrina i seguí ordenant paquets i caixes, acumulant-ho tot a l'interior del projectil.

A mi em rendia la son i, de tant en tant, m'endormiscava. Assegut en una butaca, em lliurava a somnis de tema curt, amb presses i sense l'atenció convenient. A intervals em despertava de bursada i ajudava a tancar una maleta o a fer nusos, mentre deia quelcom destinat a justificar la meva presència. Per exemple:

—Per què no has buscat algú que t'acompanyi?

—Que vindries, tu?

—Francament, no. En aquesta època de l'any tinc molta feina al despatx. A més, vaig a tot arreu amb l'Ester. Ja saps com estem d'enamorats...

"Porta-la!" remugà ell abandonant-nos a mi i a la conversa i retornant als seus preparatius. Se m'aclucaven els ulls, m'abaltia el cansament i vaig buscar una cadira i un angle de la taula per a recolzar-hi el cap.

A tres quarts de tres de la matinada em deixondí el soroll d'un embalum pesat que caigué a terra. Tots estaven drets i la meva cossina plorava llavors obertament. L'Octavi duia ja complet el seu equip; dins la campana del seu casc, se'l veia ben pentinat, amb la ratlla curosament marcada. "Que curiós que un home es pentini per anar a la Lluna!" em deia jo. Però tinc un caràcter vacil·lant i vaig pensar de seguida: "Que curiós seria que hi anés escabellat!".

Sortírem a fora. La base del coet s'il·luminava amb una resplendor violàcia i va semblar-me que el sol trepidava. Feia una nit clara, estelada, i ningú de nosaltres no s'atrevia a mirar enlaire. Les nostres ombres es projectaven d'una manera espectral. Sense voler, vaig trepitjar un grill, que féu un xerric desagradable, acusador, que em remordeix cada vegada que l'evoco. Però és ben cert que no l'havia vist i, per altra banda, tots els demés grills del jardí i del barri (segurament que tots els del país) seguiren cantant indiferents i ceballuts.

L'Octavi s'acomiadà de la Trinitat, amb unes darreres recomanacions que es referien als nens; després va abraçar fortament el seu pare i m'estrenyé la mà amb emfàsi. Ens digué que ens apartéssim de la bastida i pujà per una petita escala de ferro fins abastar un portell que hi havia en un costat de la nau. Des d'allí, es tombà per fer-nos adéu i tancà amb un cop sec, metàl·lic.

Ens eixordà el soroll d'una explosió i va cegar-nos el fum i la pols que desplaçà el coet en alçar-se. Les gallines (que amb menys en tenen prou) s'esvalotaren estúpidaient, si es té en compte el poc que tot allò les afectava.

Jo m'adonava que vivia una experiència inoblidable. No crec que existeixi gaire gent, a casa nostra, que hagi vist desaparèixer un cosí seu xiulant per l'espai i amb un llumet a sota.

Durant una colla de dies vaig llegir els diaris esperant trobar la notícia de l'estavellament de l'Octavi, en una platja o en algun camp llaurat, qui sap si provocant incendis forestals o bé ocasionant danys considerables en propietat aliena. No fou així: mai més no se n'ha sabut res i la Trinitat dubta encara entre vestir-se de dol o demanar una pensió vitalícia. Demanar-la a qui? Aquesta és la qüestió.

En els moments eufòrics, quan foragito els negres pensaments, crec que l'Octavi pot haver triomfat. En aquest cas, els segons que arribin a la Lluna, el trobaran refistolat davant la seva tenda, empunyant la nostra bandera. I això, diguis el que es vulgui, es història.